

УДК 342.951:620.9

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Піцикевич В.В., к. ю. н.,
адвокат

У статті досліджується механізм адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України. Розкрито його структуру та надано визначення даного поняття.

Ключові слова: механізм, адміністративно-правове регулювання, ліцензована діяльність, паливно-енергетичний комплекс України.

В статье исследуется механизм административно-правового регулирования лицензионной деятельности в сфере топливно-энергетического комплекса Украины. Раскрыта его структура и дано определение данного понятия.

Ключевые слова: механизм, административно-правовое регулирование, лицензированная деятельность, топливно-энергетический комплекс Украины.

Pitsykevych V.V. THE MECHANISM OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF LICENSED ACTIVITIES IN FIELD OF FUEL AND ENERGY COMPLEX IN UKRAINE

The article contains analysis of mechanism of administrative and legal regulation of licensed activities in field of fuel and energy complex in Ukraine. Its structure is explored and provide definition of this notion.

Key words: mechanism, administrative and legal regulation, licensed activity, fuel and energy complex in Ukraine.

Постановка проблеми. Сформувати правову державу без належного правового регулювання видається неможливим. При цьому правове регулювання вводиться в дію за допомогою механізму правового регулювання, його елементів. Не є виключенням адміністративно-правове регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України, яке також вводиться в дію, функціонує за допомогою окремих елементів механізму адміністративно-правового регулювання.

Комплексне вивчення механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України створить умови для пошуку шляхів підвищення його ефективності, що неодмінно матиме позитивний вплив для зміцнення енергетичної безпеки України.

Ступінь розробленості проблеми. Питанням механізму адміністративно-правового регулювання приділяли увагу Л. Біла, Є. Василькова, І. Голосніченко, Н. Золотарьова, С. Ківалов, В. Коваленко, С. Стеценко, М. Стахурський та ін. Однак комплексно механізм адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України розглянутий не був.

Метою даної статті є розкриття змісту та структури механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

Виклад основного матеріалу. Механізм правового регулювання – процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи правових засобів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів, забезпечення правопорядку («належне» у праві стає «сущим», тобто норми права перетворюються на правомірну поведінку суб'єктів права).

Елементи механізму правового регулювання такі: а) ті, що діють на відповідних стадіях регулювання – норми права, нормативно-правові акти, юридичні факти, правовідносини, акти безпосередньої реалізації суб'єктивних юридичних прав та обов'язків; б) ті, що діють протягом усього регулювання – правова законність, правосвідомість, правова культура; в) ті, що мають факультативний характер – інтерпретаційно-правові акти, акти застосування норм права [1, с. 265-266].

В. Хропанюк розглядає механізм правового регулювання, як систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин відповідно до мети й завдань правової держави. Основними структурними елементами механізму правового регулювання він називає: а) норми права, які встановлюють загальні юридично обов'язкові правила поведінки тих учасників суспільних відносин, які перебувають у сфері правового регулювання; б) правовідносини, що є найважли-

вішим і необхідним елементом реального життя права; в) акти реалізації юридичних прав та обов'язків – це фактична поведінка суб'єктів правовідносин щодо здійснення їхніх прав та обов'язків [2, с. 129].

С. Стеценко механізм адміністративно-правового регулювання поділяє на органічні та функціональні складові. До органічних складових частин механізму адміністративно-правового регулювання він відносить норми права, акти реалізації норм права, правові відносини; до функціональних – юридичні факти, правову свідомість та правову культуру, законність, акти тлумачення норм права, акти застосування норм права [3, с. 64-66].

З'ясувавши загальні положення про елементи механізму адміністративно-правового регулювання, перейдемо до більш детального висвітлення складових механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

Правові норми (норми права) – загальнообов'язкові правила поведінки, встановлені з метою регулювання суспільних відносин [4, с. 32].

Адміністративно-правові норми (як і норми інших галузей права) передбачають встановлені державою, її органами представницької або виконавчої влади, місцевою адміністрацією правила належної чи можливої поведінки суб'єктів адміністративного права, дотримання яких забезпечується спеціальними заходами державного впливу.

Адміністративно-правова норма – це норма права, що регулює: а) відносини у сфері діяльності органів виконавчої влади, місцевої адміністрації, громадських організацій, некомерційних та інших недержавних організацій під час реалізації доручених їм окремих функцій державного управління; б) внутрішньоорганізаційні управлінські відносини в інших сферах державної діяльності (органах представницької влади, прокуратури та суду); в) відносини у сфері застосування адміністративних стягнень та інших заходів адміністративного примусу; г) відносини у сфері адміністративної юстиції.

Адміністративно-правове регулювання має державний характер, тому виконання, застосування та дотримання норм адміністративного права гарантується не тільки організаційними, роз'яснювальними, стимулюючими засобами, а за необхідності й заходами державного примусу [5, с. 103-104]. Слід зважити на те, що сама по собі адміністративно-правова норма – це писане утворення, яке буде «мертвим» доти, доки не відбудеться їхня реалізація. Реалізація – це втілення приписів правової нор-

ми у діяльності суб'єктів права [6, с. 451]. У результаті реалізації правових норм проद्यуються акти (документи) реалізації норм права, обов'язків. Реалізація адміністративно-правових норм – це процес реального введення в дію положень, закріплених у нормах адміністративного права.

Водночас за характером дій суб'єктів виокремлюють такі форми реалізації норм права, як: дотримання, виконання, використання і застосування [7, с. 296]. Дотримання – примусова поведінка суб'єктів адміністративного права, виконання – примусово-активна поведінка суб'єктів адміністративного права, використання – добровільно-активна поведінка суб'єктів адміністративного права, застосування – активна поведінка органів влади, що полягає у виданні ними адміністративно-правових актів за результатами розгляду конкретних справ. До актів реалізації норм права, обов'язків належать, зокрема, рішення органу ліцензування про видачу ліцензії.

Відтак, не вважаємо за доцільне до функціональних складових механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України відносити акти застосування норм права, оскільки вони є структурним елементом органічної складової механізму адміністративно-правового регулювання – актів реалізації норм прав, обов'язків.

За допомогою впливу норм адміністративного права на суспільні відносини, останні трансформуються в адміністративно-правові відносини. Водночас поява окремих норм адміністративного права може створити нову абстрактну модель адміністративно-правових відносин, яка є передумовою виникнення неіснуючих раніше суспільних відносин.

Адміністративно-правовими відносинами є врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникли між суб'єктами права, один із яких є органом влади.

Особливістю адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України є те, що: а) абстрактні моделі адміністративно-правових відносин містяться в нормах адміністративного права, що урегульовують ліцензовану діяльність у сфері паливно-енергетичного комплексу України; б) підставою виникнення адміністративно-правових відносин є юридичні факти, передбачені адміністративно-правовими нормами, що урегульовують ліцензовану діяльність у сфері паливно-енергетичного комплексу України; в) їх учасниками є ор-

ган влади та суб'єкти господарювання у сфері паливно-енергетичного комплексу України; г) можуть виникати з ініціативи і органів влади, і суб'єктів господарювання у сфері паливно-енергетичного комплексу України; д) можуть виникати, тривати та припинятись без згоди іншого суб'єкта адміністративного права у сфері паливно-енергетичного комплексу України; е) є ймовірність виникнення публічно-правового спору щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

Складовими адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України є суб'єкт адміністративно-правових відносин, об'єкт адміністративно-правових відносин, зміст адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України. Суб'єктом адміністративно-правових відносин є особа, яка є носієм прав та обов'язків, що випливають із норм адміністративного права. Суб'єктами адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України є органи влади та суб'єкти господарювання. Об'єктом адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України є певне явище, заради якого виникають ліцензовані правовідносини у сфері паливно-енергетичного комплексу України. Зміст адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України – це взаємозв'язок прав та обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

Підставою виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин є юридичні факти – дії та події.

Дії – це юридичні факти, які є результатом активного волевиявлення людей. Виокремлюють правомірні і неправомірні дії. Події – це явища, незалежні від волі людей, які мають юридичне значення [8, с. 40]. Характерними фактами щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України є ухвалення органом ліцензування рішення про видачу ліцензії, видача ліцензії тощо.

Наступною складовою механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України є правова свідомість. Правосвідомість – це уявлення і поняття, що виражають ставлення людей до чинного права, знання міри в поведінці людей із точки зору прав і обов'язків; це пра-

вові теорії, правова ідеологія [9, с. 174-175]. Правосвідомість впливає на право і її вплив полягає в тому, що вона: є найближчим ідейним джерелом об'єктивного юридичного права; прогнозує і визначає зміни, вдосконалення, розвиток об'єктивного юридичного права, безпосередньо зумовлює правотворчість; є засобом, «каналом» тлумачення норм права; є духовною гарантією забезпечення здійснення права, додержання законності (проте здатна відігравати протилежну роль); може використовуватися як інструмент подолання прогалин у законодавстві; є чинником вибору доцільного, оптимального варіанту поведінки в межах норми; є чинником виховання поваги до права [10, с. 97].

Високий рівень правосвідомості є запорукою існування та розвитку правової культури, необхідної для побудови правової держави.

Правова культура – різновид і невід'ємна частина загальної культури, що становить систему духовних і матеріальних цінностей у правовій сфері, розвинених суспільством завдяки постійному вдосконаленню заходів просвітницько-освітнього характеру з урахуванням загальнолюдських правових цінностей, та визначає рівень розвитку правової системи суспільства [1, с. 103]. Правова культура суб'єктів адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України – це система правових цінностей, які сприяють добросовісному виконанню норм адміністративного права, що стосуються ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України. Високий рівень правової культури та правової свідомості, беззаперечно, позитивно впливають на механізм адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

Існування правової культури не можливе без законності – правового режиму суспільного життя, який характеризується неухильним дотриманням норм права всіма суб'єктами правових відносин. Законність сприяє якісному здійсненню публічного адміністрування [4, с. 33].

Не останнє місце в структурі механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України посідають акти тлумачення норм права, зокрема законів. «Головна мета всіх норм тлумачення законів – з'ясування наміру законодавця, або, точніше, значення, що його суб'єкт уповноважений розуміти як таке, яке мав на увазі законодавчий орган» [11, с. 269]. Об'єктивна необхідність тлумачення юри-

дичних норм зумовлюється насамперед тим, що вони формуються, виражаються за допомогою, як правило, вкрай загальних, абстрактних понять, а також полісемантичних, багатозначних слів (термінів), які за різних умов різні суб'єкти можуть розуміти досить неоднозначно. Для того, щоб запобігти такому «різночитанню» закону або подолати його неоднакову інтерпретацію за одних і тих самих умов, якраз і необхідно вдаватися до тих чи інших видів, способів правотлумачення, котрого не можна уникнути при застосуванні будь-якої юридичної норми [10, с. 152]. На думку В. Шкарупи, тлумачення норм адміністративного права – це внутрішній розумовий процес, спрямований на те, щоб усунути неясності й можливі помилки під час застосування правових норм шляхом з'ясування та роз'яснення дійсного змісту норм права [12, с. 262].

Таким чином, акти тлумачення норм права – це документи, видані суб'єктами права для вироблення єдиного підходу до розуміння, використання та застосування норм права. Загальнообов'язковим та дуже важливим правилом для актів тлумачення норм права повинно бути те, що вони не повинні створювати нові норми права. Завдання актів тлумачення норм права є роз'яснення та уточнення норм права для їх однозначного розуміння, існування єдиної правозастосовної практики та створення порядку у правових відносинах.

Що стосується ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України, то специфічним засобом, за допомогою якого здійснюється її адміністративно-правове регулювання, є ліцензування, сутність якого перш за все полягає у діяльності органів ліцензування.

Висновки. На підставі отриманих даних вважаємо, що механізм адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України – це сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин щодо ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

До структури механізму адміністративно-правового регулювання ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України належать адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, акти реалізації норм права, юридичні факти, правова свідомість, правова культура, законність, акти тлумачення норм права та ліцензування у сфері паливно-енергетичного комплексу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скакун О. Теорія права і держави: підручник / О. Скакун. – К.: Алтера; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.
2. Лекарь С. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави / С. Лекарь // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – № 3. – С. 128-133.
3. Стеценко С. Адміністративне право України: навчальний посібник / С. Стеценко – К.: Атіка, 2008. – 624 с.
4. Коломоець Т. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т. Коломоець. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 574 с.
5. Бахрах Д. Административное право: учебник. – 3-е изд., пересмотр. и доп. / Д. Бахрах, Б. Россинский, Ю. Стариков. – М.: Норма, 2008. – 816 с.
6. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / О. Зайчук та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
7. Кемьман М. Загальна теорія держави і права: підручник / М. Кемьман, О. Мурашин – К.: Кондор, 2008. – 477 с.
8. Адміністративне право: навчальний посібник / О. Остапенко, З. Кисіль, М. Ковалів, Р. Кисіль. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 536 с.
9. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Данильян, О. Дзьобань, С. Максимов та ін.; за ред. д-ра. філос. наук, проф. О. Данильяна. – Х.: Право, 2009. – 208 с.
10. Рабінович П. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник / П. Рабінович. – Тернопіль: Лілея, 2002. – 189 с.
11. Філософія права / за ред. Д. Фейнберга, Д. Коулмена; пер. з англійської П. Таращук. – К.: Видавництво С. Павличко «Основи», 2007. – 1256 с.
12. Адміністративне право України: навчальний посібник: у 2 т. / В. Галуцько, В. Олефір, М. Пихтін та ін.; за заг. ред. В. Галуцька. – Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. – Т. 1. – 320 с.